

הרב רפאל קרויזר

ר"מ ישיבת דרך חיים
 רב קהילה ברמות
 מוסמך לרבנות ולדיינות
 מחבר הספר "הגרושין בהלכה"
 משיב הלכתי באתר אקשיבה

דואר אלקטרוני:
 Refael.kroizer@gmail.com

בס"ד

בדין בחירת נשים לכהן כחברות כנסת

נשאלתי אם מותר לפי הלכה למנות נשים כחברות כנסת

א. הנה מקור הדין לאסור, לכאורה הוא בדברי הרמב"ם פרק א' מהלכות מלכים הלכה ה' שכתב: 'אין מעמידין אשה במלכות, שנאמר: עליך מלך ולא מלכה. וכן כל משימות שבישראל אין ממנים בהם אלא איש.'

ומבואר בדברי הרמב"ם תרתי. חדא שאין למנות אשה למלכות ועוד שכל משימות שבישראל אין למנות אלא איש. ומקור הרמב"ם לכאורה מדברי הספרי (דברים יז) 'מלך ולא מלכה' וכן כתבו שם במגדל עוז ובכסף משנה. אמנם צריך ביאור מהיכן מקורו של הרמב"ם לכך שאין זה דין דווקא במינוי מלכות אלא גם בכל מינוי שררה¹ ועוד יש לברר גדר הדבר איזה משימות נאמר בהם שדווקא איש ולא אשה והאם חברות בכנסת ישראל וכדו' הרי הוא בכלל זה.

והנה בגמרא יבמות מה ב אמרו בדין מקרב אחיך שממעט נכרים וגרים שאינו דווקא במינוי למלך אלא הוא הדין בכל משימות בישראל שיהיו מקרב אחיך דווקא, ולכאורה הוא הדין גם בדין איש ולא אשה שנאמר במלך שאינו דווקא במלך אלא בכל שררות.

ויש לברר גדר כל משימות שבישראל לגבי מה נאמר, ומה הוא הגדרת 'משימות בישראל', ובגמרא שם אמרו לגבי רב אשי שמינה את רב מרי בר רחל לפורסיה דבבל, ופירש שם רש"י דהיינו גבאים הממונים על ישראל וכתב שם שאסור למנות גר לפרנס על ישראל. (וברש"י במסכת שבת קנד א מבואר שפורסיה דבבל היינו שוטרים) ומבואר שגבאות ופרנס הוא בכלל השררות שעליהם נאמר דין זה, ולכאורה לפי זה הוא הדין שאין למנות אשה לגבאי הממונה על ישראל ולפרנס על ישראל.

וברמב"ם לעיל הלכה ד כתב לגבי דין מקרב אחיך שאין למנות גר למלכות ולכל השררות. וזה לשונו: 'ולא למלכות בלבד, אלא לכל שררות שבישראל,

¹¹ ובמדרש תנאים ובמדרש הגדול דברים יז הובא לשון זה וצ"ב.

הרב רפאל קרויזר

ר"מ ישיבת דרך חיים
רב קהילה ברמות
מוסמך לרבנות ולדיינות
מחבר הספר "הגרושין בהלכה"
משיב הלכתי באתר אקשיבה

דואר אלקטרוני:
Refael.kroizer@gmail.com

לא שר צבא ולא שר חמישים ולא עשרה, אפילו ממונה על אמת המים שמחלק ממנה לשדות, אין צריך לומר דיין או נשיא שלא יהא אלא מישראל". ועי"ש בכסף משנה מקור כל המינויים הללו שאינו אלא מהברורים שבישראל.

ולכאורה לפי זה אף באשה שלכל מינויים אלו של שרי צבא וממונים על אמת המים וכל שכן דיין ונשיא שאין האשה יכולה להתמנות שהרי זה בכלל משימות ושררות על ישראל.²

ב. ובאמת אף ששיטת הרמב"ם שאין למנות נשים לכל שררות על הציבור, מכל מקום אין דבר זה מוסכם לכל הראשונים וכמו שהוכיח הגר"מ פיינשטיין באגרות משה יורה דעה סימן מד בתשובתו למנות משגיחת כשרות מדברי החינוך שלא הביא לדין זה, וכן נראה שיטת תוס' בכמה מקומות בש"ס (בבא קמא טו, גיטין פח) שהקשו על דבורה ששפטה את ישראל רק מדין שאשה אין כשרה לדון ולא מצד מינוי על הציבור. וכ"כ להוכיח בשו"ת אגרות משה סימן מה וכן נקט הגרי"פ פערלא בחידושו לסמג (חלק ג דף קיח).

וביותר נראה להוכיח שדין זה אינו מוסכם להלכה שהרי הטור ושולחן ערוך ורמ"א השמיטו דין זה, ואם הוא נוהג בכל השררות הרי הוא נוהג בזמן הזה ונראה מהשמטתם שסבירי להו שאין זה אלא דין במלך ולא בשאר שררות. (ובסוף סימן רמה הביא הרמ"א דין ירושה ברבנות) וביותר שהובא בשולחן ערוך יורה דעה סוף סימן רסט דין שאין למנות גר לדון כשאר אמו מישראל ולא הובא שם שאין למנותו לשאר שררות וצ"ע.

ג. והנה בדין גר כתב בכנסת הגדולה בהגהות בית יוסף חושן משפט סימן ז שאם קבלו עליהם הציבור את הגר לדיין מרוב חשיבותם הרי הדבר מותר ולכן מינו לשמעיה ואבטליון לדון (ועיין בתומים שם ס"ק א' שאין צריך שכל ישראל יקבלו אותם אלא די בחכמים ובחשובי העדה ועוד כתב שם שאין קבלה זו מועילה לדיני נפשות) וכיוצא בזה נקט בשו"ת אבני נזר יורה דעה סימן שיג אות יט.

² וחשוב לציין לדברי המנחת חינוך מצוה תצז שכתב לדון שעיקר המניעה של התורה הוא בפעולת המינוי עצמו של מלכה אבל אם מלכה ירשה המלוכה אין מניעה בכך, וכן במינוי גר שהדין הוא שאין למנות גר אבל ביורש שירש המלוכה אין מניעה.

הרב רפאל קרויזר

ר"מ ישיבת דרך חיים
רב קהילה ברמות
מוסמך לרבנות ולדיניות
מחבר הספר "הגרושין בהלכה"
משיב הלכתי באתר אקשיבה

דואר אלקטרוני:
Rafael.kroizer@gmail.com

ולכאורה לפי זה הוא הדין גם באשה שאם קבלו עליהם רוב ציבור או חשובי הציבור מועיל קבלתם ובזה מיושב גם קושיית הרדב"ז שם על דבורה שהייתה שופטת ישראל ואפשר שהיה משום שקבלו עליהם הציבור או חשובי הקהל.

דרך נוספת שמעלה התומים בדבריו שם ליישב מינויים של שמעיה ואבטליון אף שהיו גרים, הוא מדין חק המלך שהמלך יכול למנות גם מינויים שאינם על פי דין תורה: וזה לשונו: 'והכל מטעם חוק המלך כמש"כ הריב"ש (סימן רעא), עיין לעיל סימן ג' (סק"ו), וא"כ שמעיה ואבטליון נתמנו מפי מלך כי בימיהם היה מלכי חשמונאים הכשרים ויכולים לדון בכפיה כי יד המלך היה עמם'. ולפי זה אף באשה אם חוק המלך הוא שיכולה אשה להתמנות הרי זה מדין חוק המלך ולא מדין מינוי של תורה ורשאי המלך לנהוג כן כמו שכתב הרמב"ם בפרק ב מהלכות רוצח וכדרכו המפורסמת של הר"ן בדרשותיו דרוש יא וכיוצא בזה נקט הגאון ר' חיים עוזר לגבי השלטון בארץ ישראל שיכול להיות מדין המלך ולא מדין תורה והגרי"א הרצוג לא נחה דעתו בזה עיין בכתביו.³

ד. אמנם גדר שררה על הציבור כתבו תוס' ביבמות קא עמוד ב' בתירוצם השני שאינו אלא במקום שיש כוח כפייה וז"ל: 'דלא שייכא שימה ודבר של שררה דכתיב שום תשים עליך מלך (דברים יז) אלא בכפייה' ולכן כתבו להכשיר גר לדון דיני ממונות בלא כפייה ולפי זה יש לדון כיוון שחבר כנסת אין לו כוח כפייה שכוח הכפייה אינו אלא לבית הדין ולמלך וכן בשרי צבא ומי שנמסר לו מינוי שיכול לכפות בו אחרים, אבל חבר כנסת כיוון שאינו בכלל כפייה אינו בכלל כל משימות שאתה משים ולפי זה יש להכשיר מינוי גר לחבר כנסת שאינו בכלל השררות משום שאין לו כח כפייה והוא הדין למינוי אשה.

וכן בשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן מד כתב שם שאף להרמב"ם הסובר שאין למנות אשה לשאר שררות, הרי גדר שררה הוא שיכול לצוות על אחרים לעשות רצונו ואינו כפוף להם, ולפי זה חברת כנסת כיוון שכפופה לרצון הבוחרים וצריכה לפעול לפי הסמכות שנתנו לה הבוחרים ואין לה כח שררה לצוות על אחרים הרי אין זה בכלל שררות.

³ ראו במבוא של הרב ורהפטיג לספרי הרב הרצוג עמ' לא הערה 19

הרב רפאל קרויזר

ר"מ ישיבת דרך חיים
רב קהילה ברמות
מוסמך לרבנות ולדיניות
מחבר הספר "הגרושין בהלכה"
משיב הלכתי באתר אקשיבה

דואר אלקטרוני:
Rafael.kroizer@gmail.com

ובשו"ת תשובות והנהגות חלק ג סימן שה כתב הגרמ שטרנבוך לדון בדין
גר למנותו כמגיד שיעור וראש ישיבה וכתב שם שגדר מינוי שררה הוא
דווקא בדבר שיש בו ירושה והוא מינוי של כבוד, אבל בתפקיד שאינו עובר
בירושה ואינו מינוי כבוד אין מניעה למנות גר ומכל מקום כתב שיש חולקים
בזה וחילק שם בין תפקיד רב העובר בירושה לבין ללמד תורה ולהורות
ע"ש.

וכיוצא בזה נקט הגר"ש ישראלי בספרו חוות בנימין סימן יב לגבי מינוי גר
להיות חבר כנסת וכדו' וז"ל: 'מלכות – פירושה הקניית מעמד של זרע
המלוכה למשפחה זו. שמשום כך כשמת המלך, ממלא מקומו אחר מבני
המשפחה הזאת, ולא זולתה. ...וכן הם גם המינויים שבתורה – שרי אלפים
ושרי מאות – זוהי הקניית מעמד משפחתי. ...רק זו שעוברת בירושה תורת
שררה עליה. וזוהי שנאמרו בה גם כל ההגבלות שנזכרו לענין מלך. מינוי
שאינו בירושה, מכל שכן שאינו אלא לזמן מוגבל, וניתן גם לסילוק ברצון
הציבור, אינו בכלל זה.

ומבואר שהגדרת השררה עליה דיברה תורה, הוא שררה העוברת
בירושה, ועל שררה כזו חל האיסור לא למנות נכרי וכמו שכתב הרמב"ם
בהל' מלכים פרק א הלכה ז: "ולא המלכות בלבד אלא כל השררות וכל
המינוין שבישראל ירושה לבנו ולבן בנו עד עולם". אבל שררות שאינן
עוברות בירושה אינן בכלל דיני מניעת המינוי מגר ואשה.

ולפי זה הוא הדין במינוי נשים לחברות כנסת שאינו דומה כלל לשררה הן
מחמת שאין זה עובר בירושה ואם כן אינו דומה לשררות ולמינויים שבהם
אין למנות נשים. ועוד שכל גדר נבחר ציבור כחברי כנסת שאינם בעלי
שררה ויכולת אלא משועבדים לרצון הציבור וכו' ואם כן אין זה בכלל
שררות. ומוכרחים לומר כן שהרי כתב הרמב"ם בפרק א' מהלכות מלכים
הלכה ז שכל שררות ומינויים בישראל הרי הן ירושה לבנו ובן בנו עד עולם,
ואם כן כאשר ממנים נבחר ציבור כחברי כנסת לכאורה עוברים על דין זה
ואיך מותר לעבור על דין ירושה בשררות ועל כרחך שאינו כשררה ומינוי
ששייך למשימות שאתה משים שאינו אלא נציגות המביעה את רצון
הבוחרים ופועלת מכוחה ואין כאן כלל משום מינוי שררה.

הרב רפאל קרויזר

ר"מ ישיבת דרך חיים
רב קהילה ברמות
מוסמך לרבנות ולדיינות
מחבר הספר "הגרושין בהלכה"
משיב הלכתי באתר אקשיבה

דואר אלקטרוני:
Refael.kroizer@gmail.com

ה. ונראה עוד שכך הייתה ההכרעה אצל גדולי בעלי הלכה שאין מניעה למנות נשים לתפקידים ציבוריים הן כגבאיות צדקה והן בתפקידים בחברות ציבוריות.

דהנה לגבי גבאי צדקה מפורש בירושלמי קידושין (פרק ד ה"ה) שלמדו שגר אינו מתמנה: 'מנין לרבות גבאי צדק, תלמוד לומר מקרב אחיך תשים עליך כל שתמנהו עליך לא יהא אלא מן הברורין שבאחיך' ואף על פי כן דנו הפוסקים להתיר לגר להתמנות כגבאי צדקה הן מכוח דברי המאירי בקידושין שכאשר מצרפים אותו עם אחרים ואינו לבדו אין מניעה בזה והן מכח שהציבור קבלו עליהם וכו"ל מכנסת הגדולה וכו' וכמו שהביא הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר חלק יא חושן משפט סימן ב. ואם כן גם חבר כנסת אינו פועל יחידי אלא הוא חלק מן הרוב בכנסת שיכולים לפעול בכוח הציבור ואין לכל אחד ואחד מהם זכות לפעול לבדו אלא רק מכוח הרוב ואם כן יש לצרף גם שיטת המאירי הנ"ל וכפי שהביא מרן הגר"ע יוסף שם.

ולגבי מינוי נשים כגבאיות צדקה, בשו"ת בצל החכמה חלק ב סימן לו כתב שאין מניעה בזה. ובשו"ת התעוררות תשובה חלק ב סימן כו דן במינוי אשה כגבאית צדקה וכתב שבחברת נשים מותר למנות אשה שהוא שררה על נשים, ולגבי חלוקת הצדקה הוא כדין ויכולה לעשות כן רק בקבלה עליהם. ובשו"ת אהל יעקב לר"י ששפורטש סוף שאלה ד, התיר לגר להתמנות בגזבר צדקה וכתב שבגזבר אינו שררה אלא נאמנות

וכן היה מנהג קהילות ישראל למנות נשים כגבאיות צדקה, כמו שמסופר המעשה על אשת רבינו הגר"א שהייתה גבאית צדקה והביא מעשה זה הגרא"מ שך במכתבים ומאמרים חלק א' עמוד ע' (חלק ב עמוד טו, שערי אורה מהגרמ"צ ברגמן חלק ב עמ' פא) שכן ראה בפנקס דק"ק וילנה. וכן במצבות עתיקות נמצא כינוי שבח לאשה שהייתה גבאית צדקה כמו שנמצא בספר משפחות ק"ק פראג בכמה מקומות (עמ' 78, 107, 113, 121) וכן נמצא באגרת התשובה לרבינו יונה שיש גבאית צדקה המסבבת לאסוף צדקה ואף מחלקת עי"ש.

נמצא שכך הייתה ההוראה בישראל שאין לחשוש למינוי נשים בתפקידים ציבוריים והטעמים הם כנ"ל או משום שלא נפסק כשיטת הרמב"ם או משום שאין זה בכלל שררה או משום שכאשר מקבלים הרבים עליהם אין חששא

הרב רפאל קרויזר

ר"מ ישיבת דרך חיים
רב קהילה ברמות
מוסמך לרבנות ולדיינות
מחבר הספר "הגרושין בהלכה"
משיב הלכתי באתר אקשיבה

דואר אלקטרוני:
Rafael.kroizer@gmail.com

ולכן נהגו הלכה למעשה שאשה יכולה להתמנות במינוי שממנים אותה הרבים המקבלים עליהם בדבר שאינו של כפייה ושררה.

ואף שהיו שפקפקו בזה כמו שכתב הרב כתריאל טכורש (הדרום מב עמ' 23) על מניעת נשים מגבאות בית כנסת, מכל מקום כבר דחה דבריו בספר פרי מלכה מרבי שמואל אלימלך טוירק נשיא אגודת הרבנים בארה"ב סימן עא ועי"ש מסימן סז וכו'. וכ"כ הרב בקשי דורון כתב עת תורה שבעל פה כ עמ' סו עב וכן הורה למעשה הגר"ע יוסף זצ"ל לגבי מינוי גר לגבאות בית הכנסת בשו"ת יביע אומר הנ"ל.

ו. והנה בעת האחרונה עלה נידון לגבי מינוי נשים כדיקטור בחברות ציבוריות וממשלתיות, שלכאורה כאן יש להם סמכות הכרעה והשפעה על כספי ציבור וכתב מורי הגר"י אפרתי שליט"א לדון שאין בכך איסור אלא שסיים שצריך להתייעץ עם גדולי ישראל בעניין זה לשונו: 'אודות מינוי אשה לדיקטורית בחברה ציבורית יש לדון מצד דין שררה שיתכן ואפשר דמנהלת בחברה פרטית הרי פעולותיה הם פעולות של בעל הבית ולא מצאנו בכהאי גוונא שיש בזה שררה כמו שלא מצאנו שאסור לגר לעסוק ולנהל חברה. אולם דירקטור בחברה ממשלתית ציבורית שהיא מכריעה בכספי הציבור יש מקום לדון אם אפשר להתיר דבר כזה שלכאורה יש בזה משום שררה. ושמעתי מאחד מגדולי ישראל שליט"א שאולי כיום יש צד להקל בדבר, שלשעבר ההכרעות בחברות אלו היו תלויות בשיקול דעתם של בעל השררה, ואולם היום כאשר ההחלטות חייבים להתקבל על פי החוקים והתקנות ואף קיים פיקוח עליו על החברות אולי אין זה שררה.

דברים אלו באו להליץ טוב על ישראל, שהרי בפשטות גם היום שיש בידי הממונים להכריע בהרבה דברים על פי שיקול דעתם, ולכן שליחי ציבור הבאים למנות דירקטורית בחברה ציבורית עליהם להתייעץ בגדולי ישראל שליט"א.⁴

וכן נקט הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שאפשר למנות אשה לחברת דירקטוריון ובפרט במקום שעל ידי זה יורחבו גבולות הקדושה.

⁴ שערי צדק ו' עמ' 254

הרב רפאל קרויזר

ר"מ ישיבת דרך חיים
רב קהילה ברמות
מוסמך לרבנות ולדיינות
מחבר הספר "הגרושין בהלכה"
משיב הלכתי באתר אקשיבה

דואר אלקטרוני:
Refael.kroizer@gmail.com

ז. ועוד בא שלישיה דברי הגר"מ פיינשטיין בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ד סי' כו) שדן בענין מינוי גר לראש ישיבה ומשגיח וכתב: "אבל למעשה יש לידע, שהמצווה של ואהבתם את הגר (דברים עקב י' י"ט) מחייבת אותנו לקרבם ולהקל בכל עניינים אלו. ולפיכך אחר ישוב גדול נראה, שאין להחשיב משרות אלו בתקופתנו כענין של מעשה שררה'

ובספר מסורת משה חלק ד עמ' תעט כתב כיוצא בזה לגבי מינוי אשה בדירקטוריון של בית כנסת בטורנטו, שהגר"מ פיינשטיין סירב להורות לאיסור והביא שם שהוא מחלוקת בראשונים ונהגו שאין למנות נשים לשאר שררות אבל חבר דירקטוריון אינו נחשב שררה. ע"ש.⁵

והגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות חלק א סימן תתלח כתב שאין מניעה להעמיד גר או אשה בהנהלת מוסד שאין זה בכלל מינוי של שררה שאינו לכבוד אלא לשרת ולפי כישוריהם של האנשים ממנים מי שיפעל טוב בעבור המוסד ולכן אין זה בכלל מינוי של שררה ואפשר לכתחילה למנות גר או אשה למינוי זה ואם כן לכאורה יש לומר גם לגבי חברי כנסת שאין מינויים לשררה וכבוד אלא מחמת כישוריהם והתועלת שיפיקו לציבור הממנים אותם להיות שלוחם והחבר כנסת הוא כשליח הציבור ולא ממונה על גביהם.

ח. נמצא להלכה למעשה שאין איסור בבחירת נשים כחברות כנסת בצירוף כל חד מהנך טעמים שנזכרו לעיל בדברי הפוסקים ואשנה בקצרה את הטעמים העיקריים:

1. השולחן ערוך והרמ"א לא הביאו להלכה דין זה שאין למנות נשים למשרות ציבוריות וכן הוכיח הגר"מ פיינשטיין שדעת כמה ראשונים שאין כלל מניעה בזה.
2. במינוי שאין בו כוח כפייה אין מניעה אף לשיטת הרמב"ם וכן בדבר שאינו מינוי של כבוד ושררה אלא של עבודה לתועלת הציבור.
3. קבלו הרבים עליהם יכולים למנות גרים וכיוצא בזה.
4. במינוי שאינו עובר בירושה אינו בכלל שררות

⁵ וע"ע בשו"ת שרידי אש חלק א סימן קלט וסימן קנו שגם כן נקט שאין איסור מדינא במינוי נשים לנבחרות ציבור.

הרב רפאל קרויזר

ר"מ ישיבת דרך חיים
רב קהילה ברמות
מוסמך לרבנות ולדיינות
מחבר הספר "הגרושין בהלכה"
משיב הלכתי באתר אקשיבה

דואר אלקטרוני :
Refael.kroizer@gmail.com

5. כאשר אינו מינוי לבדו אלא בצירוף עם עוד אחרים אין מניעה

וכן היה מנהג קהילות ישראל והכרעת הרבנים בעניין גבאיות צדקה וכן הורו למעשה גדולי ישראל במינוי נשים לחברות דירקטוריון בחברות ציבוריות. ועוד אפשר שיש בבחירת נשים לתפקידים אלו השפעה על עזרה לנשים וצרכיהן מתוך היכרות ודאגה לענייני זכויות עובדות, גננות וכדו' ועוד עניינים שקול הנזקקות, כגון אלמנות, גרושות ועוד יוכל להישמע ומדרכי הצניעות יהיה להן אוזן קשבת אצל חברות כנסת ולא יצטרכו לבוא בקשר עם ממונים גברים ויכול להיות בזה תועלת מרובה.

ובאגרות משה ובספר פרי מלכה הנ"ל כתבו עוד שבוודאי במקום שעומד איש פסול או אשה כשרה בוודאי שצריך לפעול כדי שתבחר האשה הכשרה שביא חיזוק לדת ולפי זה אם יודעים שעל ידי שישימו אשה כחברת כנסת יבואו לבחור ולהצביע לכשרים ולא לפסולים ויגדל כוח התורה בוודאי שכך ראוי לעשות לאחר הימלכות בגדולי ישראל והוראתם.

בברכה מרובה

רפאל